

Fatih Tepebaşı
Selçuk Üniversitesi
Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü

***Körleşme* Romanı ve Bilim Adamı Sorunsalı**

ABSTRACT

The Novel *Die Blendung* And The Problem of Scientist

The other writing in this file is by Associate Professor Fatih Tepebaşı. This study aims to point out the Elian Canetti' approach to problems on scientists basing on the chief figures of the *Blendung*, Peter and George. Related with the subject, author's other works will also be used.

Gerçeklik hem bilimin hem de edebiyatın uğraş alanıdır. Tarzları çok farklı olduğu için bunlardan biri, diğerinin yerine geçmeye veya yadsıyarak ötelemeye çabalamaz. Bilim, temel ilke haline getirilen akılcılığın sunduğu olanaklardan yararlanır, kendi dünyasını hep aydınlıkta tutmaya, gittiği yolu olabildiğince tanımlanabilir kılmaya uğraşır. Onun gerçeklikle kavramlar ve kuramlar üzerinden kurulan ilişkisi yöntemsel bir çerçeveye dayanır.

Buna karşın edebiyat gerçeklikle ilişkisini daha farklı yapılandırır. Sanatsal araçların eşiğinden geçen gerçeklik bazen duyguların bazen de aklın ötesine taşarak, bilinmeyen karanlık iç dünyanın yörüngesine takılır. Sanatçıların bu noktada dizginlenemeyeceği tarihsel süreçten çok rahat anlaşılır. Sanatsal uğraşı gerçekliği soğuk kavramlarla anlatmaya soyunmaz. Eleştirileceğini bile bile, o, gerçekliği kendince, kendi dili yardımıyla yine kendi diline aktarmak ister. Bunun için bulutları andıran imgelere başvurur. İmgeler onu özgülleştirerek sonsuzluğa atar. İnsanlığa bu noktadan yönelir.

İnsan ile daha doğrusu modern insan ile özdeş olan hatta olması gereken bilim ve bilim adamının Alman Edebiyatında bir konu olarak sorunsallaştırılması en azından Goethe'nin ünlü eseri "Faust"a kadar uzanan bir

geçmişe sahiptir. Bir yazar olarak Goethe'nin kendisi de edebiyatın dışında pek çok bilim dalı ile uğraşmıştır. Fakat asıl ilgi çeken Faust'un peşinde koşup açıklayamadığı gerçekliğin özünde ne olduğuna ilişkin sorudur: ("Özü açısından dünya nedir", Goethe, 1988: 13). Kapıldığı çıkmazlara rağmen Faust, Alman Edebiyatında bilim adamı figürlerinin öncüleri arasında yer alır.

Bilim adamı olarak gerçek yaşamı algılamada sorunları bulunan Wilhelm Raabe'nin *Ebu Telfan oder die Heimkehr vom Mondgebirge* romanında Prof. Reihenschlager adlı kahramanı, Hermann Hesse'nin *Bozkrurdu*'ndaki Harry Halleri ile bazı açılardan karşılaştırılabilir. Max Frisch'in *Homo Faber* adlı romanında, yine Brecht'in "*Galile'nin Yaşamı*", Fr. Dürrenmatt'ın "*Fizikçiler*"i ve R. Kipphardt "*Robert Oppenheimer Davası*" adlı oyunlarında bilim ve bilim adamı konusu değişik boyutlarda ele alınarak sorunsallaştırılır (Sıraç, 1990 ve 1995). Bu eserlerde kısmen insanlığın ortak kazanımı bilimin kendisine genellikle de onunla uğraşanlara ve bilimin yol açtığı sonuçlara dikkat çekilir. Brecht bilim adamlarından insanlığın sorunlarına çare olmalarını, bencil güç sahiplerine boyun eğerek bilimi buna alet etmemelerini bekler. Toplumsal sorumluluk boyutu bilimden soyutlanmamalıdır.

İnsanın, kendi özüne yabancı kılınmadığı bir dünyada yaşamasını savunan Elias Canetti de bir sorunsal olarak bilim ve bilim adamı kavramlarıyla yaşamının değişik dönemlerinde ve değişik türden eserlerinde uğraşmıştır. Eserleri ve yaşamı bu anlamda birbirini bütünlüleyici bir özelliğe sahiptir. Daha küçük yaşlarda iyi bir kitap okuyucusu olan Canetti Zürih'te kendisini cennette hisseder. Bunun nedeni ise 15 yaşında bir genç olarak üniversitedeki derslere dinleyici kimliğiyle katılmasıdır. Annesinin "kendini mahvediyorsun" (Canetti, 1990c: 104), gerçek yaşamı tanımuyorsun şeklindeki çıkışlarına rağmen, o, bu davranışından vazgeçmez. Çabaları sonucu, "gizemli" bir kavram olan "bilim" ile tanışır. Ona göre insan her şeyi bir yana bırakıp belirli bir konuya yoğunlaşmamalıdır. Önemli olan sınırlardan ve sınırlamalardan kurtularak, genişleme, keşfedilmemiş yeni bölgelere ulaşmaktır (Canetti, 1990b: 224).

Canetti üniversite öğrenimi yıllarında bilimle daha da yakından karşı karşıya gelir. Annesi ve diğer aile çevresi ona "geleceğin mesleği saydıkları" (Canetti, 1990c: 106) kimya eğitimi almasını, bu mesleğin, kendisine büyük bir gelir getireceğini önerirler. Kimya o zamanlar yeni, modern ve Avrupalı bilgileri simgelemektedir (Canetti, 1990c: 81). Sonuçta ailenin dediği olur ve Viyana Üniversitesinde kimya eğitimi görür. Bu alanda da doktora çalışması yaparak kimya doktoru unvanını alır (1929). Hiçbir şekilde katlanılır bulmadığı bu

eğitim, gerçekte onun dikkatini çekmez, içindeki bilgi açlığını gidermez. Ona göre iç sorumluluk duygusuyla beslenmeyen eğitim, monotonluk ve zorunlulukla eş anlamlıdır (Canetti, 1990c: 107).

“Körleşme” romanını yazmadan önce Canetti’nin düşünce sisteminde şekillenenler, sonraki yaşamında onun temel ilkeleri olmuştur. Bunlar arasında sorumluluk ilk sırayı alır. Viyana’da üniversite eğitimi gördüğü dönemde karşılaştığı Karl Kraus, ona “mutlak sorumluluk duygusunu” (Canetti, 1981: 48) öğretmiştir. Bu duygu bireyi kendi köşesinden alıp evrenselliğe taşır. İkincisi, insana bilmedikleriyle, farklı olanla karşılaşma fırsatı tanıyan deneyimdir. İnsanın düşünsel zenginliği olsa olsa deneyime dayanır. Deneyim, ötekinin farklılığına hoşgörü gerektirir. Dolayısıyla boyunduruk altına almaya çalışan kurallar ve sınırlamalar yadsınmalıdır. Bireyin davranışları, başkalarınca öngörülmuş düşüncelerin kurbanı olmamalıdır.

Canetti bilim ve bilim adamı sorunsalını yalnızca yaşamını anlattığı eserlerinde değil, diğer eserlerini yazarken içinde bulunduğu disiplin ve zorunluluk duygusunu dengelemek için tuttuğu notlarında da gösterir. Söz konusu notlarda benzer konulara değişik bakış açılarından ve dilin zenginliklerinden yararlanarak değinir. 20. yüzyıl Alman Edebiyatı (Alman Dilinde yaratılan edebiyat) açısından tipik ve önemli romanlarından birisi olan “Körleşme” romanında da bu sorunsala yer verir.

Canetti’nin üzerinde iki yıl çalıştığı (1930-1931) bu roman, onun ilk eseridir. Bu açıdan, “*Buddenbrooks*” romanı ile büyük bir üne kavuşan Th. Mann akla gelir. “Körleşme” için gelişim romanı, zaman romanı, toplum eleştirisi romanı, dönem romanı gibi sınıflandırmaların yanında Georg ve özellikle Peter’e odaklanan sınıflandırmalar da yapılır. Sonuncusu için farklı kavramlarda kullanılsa da (Örneğin H. Emmel, “*Gelehrten satire*” (1978: 96), Petersen “*Gelehrtenparodie*” (1991: 288), Magris (1985: 267) ve Rainicki (1979: 48) ise “*Parabel der Intelligenz*”) hemen hemen aynı gerçeğe gönderim yaparlar.

Romanın yazılma nedenleri, daha doğrusu eserin dünyasına karışmış düşünceler arasında, kitleye ilişkin görüşler ve “kendini taşralı hissettiği” Berlin’de karşılaştığı insanlar yer alır (Canetti, 1990c: 250). Doppler tarafından da vurgulanan (Doppler, 1985: 79) bu gerçeğe göre, entellektüel çevrelerin dizginlenemez bencilliği onun burada büyük bir hayal kırıklığı yaşamasına yol açmıştır (Canetti, 1990c: 278). Diğer konu ise ulaştığı düşünsel seviye ile

ilgilidir. Canetti parçalanmış bir görünüm sunan dünyayı anlatmak için çığlınlara ilişkin “comédie humaine”i (insanlık komedisi) tasarlar. Sekiz romanlık dizide, her bir cilt ayrı bir tipi anlatacaktır. “Projektör” denen bu tipler, “kökten dinci”, “teknik konularda hayalperest”, “koleksiyoncu”, “hakikat tutkunu”, “savurgan”, “ölüm düşmanı” ve “kitap kurdu”dur (Canetti, 1981: 249). O, ilgisini “kitap kurdu”na yöneltir. Başlangıçta “B” harfiyle nitelenen romanın adı yazma sürecinde “*Körleşme*”ye dönüşür. Diğerleri ise taslak olarak kalır.

Ortaya çıkış açısından bakıldığında roman ve kahramanları, yazar açısından otobiyografik temellere sahiptir. Canetti için asıl önemli olan ise bu kahramanların olabildiğince “uç tipler” olmasıdır (Canetti, 1981: 249). Aynı konuya başka bir yerde de değinir. Ona göre bu figürler “ne kadar birbirlerinden ayrılırlarsa, ne kadar alışılmadık olurlarsa, bunlar arasındaki gerilim o kadar büyük olur” (Canetti, 1990d: 41).

Sabit fikirlere odaklanmış roman kahramanlarının birbirleriyle olan ilişkilerinin sosyometrik yapısı şunu gösterir: Georg ve Peter kardeşler yatay eksenini oluşturur ve kopuk bir ilişki sergilerler. Kopuk ve tek yönlü ilişkileri sergileyen Therese, kapıcı Pfaff ve Fischerle’nin isimleri ise dikey eksenini oluşturur. İletişimsizlik üzerine kurulu bu yapının yatay eksenini oluşturan kardeşler bilimle ilişkileri açısından diğerlerinden ayrılır. Aslında birbirlerinden ayrıldıkları kadar örtüşürler de. İlginç olan konu ise Georg’un zaman zaman yazar Canetti’nin düşüncelerini temsil etmesi, onun sözcülüğüne soyunmasıdır. Söz gelimi kitleye ilişkin düşünceleri “*Masse ve Macht*” (Kitle ve Güç) yayınlanmadan çok önce “*Körleşme*”de yer alır ve Georg tarafından dile getirilir.

Kahramanların tek boyutluluğuna dayanan bu özellikleri romanda “grotesk” bir dünya sunar. Bunların içinden Georg ve Peter kardeşler entelektüel özellikleri, bilimle ilişkileri açısından diğerlerinden ayrılır. Dissinger’in vurguladığı gibi, Peter ve Georg kardeşlerin “bölünmüş bir yazar kimliğini” temsil ediyor olması, yazarın kendisi açısından tehlikeli bulunduğu sorunlara işaret etmeye yaramaktadır (Drissinger, 1973: 36).

Romanın ana kahramanı Peter, kendini “okulsuz bilim adamı” gibi görür. O Çin dili ve edebiyatı uzmanı bir filologdur, doğu kültürünün “Jacop Burckhardt”ıdır. (Canetti, 1990a: 16 ve 465). Wellek ve Warren’e göre filoloji, toplumların dil, edebiyat, sanat, politika ve diğer değerlerini araştırmaya

soyunur (Wellek-Warren, 1985: 38). Kısacası kültürleri ve insanları tanımaya hizmet eder. Edebiyatta yaygın bir motif olarak kullanılan filoloji mesleğinden Peter'in yeteri kadar yararlanmadığı kardeşinin ağzından yüzüne söylenir (Canetti, 1990a: 466). Çünkü Peter bu sayede geçmişe saplanıp kalır. Abartılan geçmiş, onu skolastik bir tutuma sürükler. Ezber ve tekrarı çağrıştıran belleği onun övünç duyacağı tek gerçek haline gelir (Canetti, 1990a: 125-126)

Bilim adamı denildiğinde, Peter, bundan özellikle kendisini anlar (Hennighaus, 1984: 67). Onun çapındaki bilim adamlarının sayısı ancak parmakla gösterilebilir (Canetti, 1990a: 288). O, bütün yaşamını bilime adamıştır (Canetti, 1990a: 329). Çünkü bilim insanı bütünüyle ister (Canetti, 1990a: 291). Bilim onu hakikatle yükümlü kılmıştır (Canetti, 1990a: 344). Bilim ve hakikat özdeşdir. Onun davranışlarını merak değil dinmek bilmeyen bilgi açlığı yönlendirir (Canetti, 1990a: 15). Merak tanımayan bu obur iştah onun belleğiyle gurur duymasına yol açar.

Peter bilim adamlarını ikiye ayırır: Birincileri bilimi sulandırmaya hizmet eden "ortalama beyinlerdir". İkinci ve asıl önemli olan diğer grup ise "yaratıcı araştırmacılar" (Canetti, 1990a: 17). Kendisinin de ait olduğu bu grubun özelliği ise sahip oldukları bellekleridir.

Peter gerçek yaşamla bağlarını koparmak uğruna kendisini mesleğine adar. İçinde yaşadığı evi bunu simgeler. Söz konusu evin duvarları kitap rafları ile kaplı olup yalnızca tavanda gökyüzüne açılan bir penceresi bulunur. Bu pencere aslında dünya ile kurulamayan ilişkiyi, sağlıksız kafa yapısına gönderimde bulunur. Benzer bir durum, onun Therese tarafından evden kovulmasından sonra yaşanır. Bina girişinde bulunan kulübenin, gelen gidenlerin ayaklarını görmeye yarayan ayak hizasındaki küçük penceresi Peter için aynı işleve sahiptir. O, bu pencereden gördüğü ayaklardan hareketle gelen gidenlere ilişkin gözlemler yapmaya, hatta bundan kendince sistematik bilgiler çıkarmaya çalışır. Aslında her iki pencere, onu aynı oranda gerçeklikten uzaklaştırır. Gerçek yaşamdan, insana ait olanlardan uzaklaşmayı daha da ileri götüren Peter, çocukların oyunla vakit geçirmelerine, hatta yemek yemek için harcanan zamana üzülür. O böylelikle kendini çocuklardan, hayvanlardan ve doğadan soyutlar ve insan dışı bir varlığa dönüşür.

Aynı anda on ayrı makale üzerinde çalışma kapasitesine rağmen, Peter'in bilim adamı kimliği ile yaptıklarına bakıldığında fazla bir şey görülmez (Canetti, 1990a: 19 ve 465). Tamamladığı eserleri; "Kant Konfiçyus Makalesi"

(Canetti, 1990a: 463), “Çin Sofistlerinin Yorumu” (Canetti, 1990a: 463) ve çalışmak istediği dört ayrı konusu bulunur. Bunlar “Bir Sinoloğun Notları” (Canetti, 1990a:19), “Ayakkabılarla Birlikte Pantolonların Karakterolojisi” (Canetti, 1990a: 420), “Mong Tse ve Biz” (Canetti, 1990a: 208) ve edisyon kritik açıdan “İncilin Yeniden İncelenmesidir” (Canetti, 1990a: 258). Peter’in çalışma konuları genellikle uzak diyarlara, gerçek yaşamın dışına ve tarihe kaçıışı ifade eder.

Peter aslında batı geleneğine aittir, tıpkı 19. yüzyılda zirveye ulaşan ve uzmanlaşma gerektiren filoloji mesleği gibi. Bunu kendisi açıkça ifade eder: “Hakiki bilginin temeli kuşkudur” (1990a: 423). Konuyu mesleği ile ilişkilendirerek “bir aydının gücü bütün kuşkularını uzmanlık alanıyla sınırlamasında yatar” (1990a: 68) diye düşünür. Kısaca Peter akılcı düşünce geleneği içerisinde yer alır. Kendisini eşyadan soyutlayarak araya sınır koyar, öznellikten sakınır.

Yine aynı Peter, hiç ziyaret etmediği doğu dünyasının büyüüne kapılır. Peter’in çelişkisi farklı gelenekler arasında açık bir tutum geliştirememekten doğar. Bunlardan birisi gerçekliğin farkına varılması için karşılaşılanlara ilişkin kuşkular geliştirerek gözlerini açmasını buyuran batıya ait akılcı gelenektir. Diğeri ise hayranlık duyguları içerisinde yüzerek kapalı gözlerle gerçekliğin bilincine varmak isteyen doğu geleneğidir. Mesleği açısından vazgeçilemez öneme sahip olan gözlerine büyük güven duyan Peter, yaşadığı çelişki sonucunda, gözlerini gitgide kapamaya başlar. Buda’dan bahsederken “gelişmemdeki en büyük dönüşümü ona borçluyum” der (Canetti, 1990a: 99). Sontag bu anlamda iki kültürden bahseder. Yunanlılara ait “göz kültürü” estetik olanı, “kulak kültürü” ise ahlaksal olanı (Sontag, 1985: 103) ifade eder. Buna olgunlaşma ile uzmanlaşma arasında kararsız bir duruş demek daha doğru olur. Peter’in her iki gelenek arasındaki kararsız duruşu onu asla kurtulamayacağı bir çıkmaza sokar. Romanın sonu da bunu belgeler.

Romanda körler ve körleşme ile ilgili kavramlarla sıkça karşılaşılır. Gerçi romanın adı da bunu ima eder. Bunların arasında önemli olan Peter’in körleşmesidir. Kardeşi Georg’a göre, o, daha çocukluğunda bu eğilime sahiptir (Canetti, 1990a: 452-53). Dolayısıyla Peter körleşmeyi her zaman düşünen birisidir. Yaşamını dört duvar arasına hapsederek, gerçek hayata sırtını dönerek, insanlardan uzaklaşarak körleşme yolunda mesafeler almış biridir. Therese’den kurtulmak için sonraları bunu daha da ilerilere götürecektir: Therese ve onun satın aldığı eşyaları görmezden gelmek isterken Peter kendini iyice körleştirir.

Abartılmış özellikleriyle Peter, gerçekliğe hem içinde yaşadığı evi hem de kişiliği ile mesafe kor, daha doğrusu gerçeklikle arasına aşılmaz duvarlar örer. Konulan engel bazen gerçekliği yok saymaya veya tersine çevirmeye hizmet eder. Hatta benimseyemediklerini yok saymaya çalışır: “Bu hakikatin yalan söylediğini biliyorum” demek cesaretini gösterir (Canetti, 1990a: 330). Peter’e göre hakikatlerin yolu gerçeklerden değil kitaplardan geçer, “onun hakikati kitaplarıdır” (Robert, 1975: 99). Peter’e göre kitaplar insanlardan daha değerlidir (Canetti, 1990a: 485). Kitaplar tarafından onaylanmayan veya daha önceden sahip olunan düşüncelere uymayan her şeyi acımasızca yadsıyarak dışlar. Aynı konuya Riedner de değinir: Eğer hakikat önceden sahip olunan bir düşünceye uyarsa “Peter kendi kendine yavaşça doğru deyip” bunu “onaylar” (Riedner, 1994, 111).

Peter’in bilgisi çoğu zaman öylesine bilgi olarak kalır. Çünkü Canetti’nin “ölü bilgi” dediği çerçevede kalan bilgiler ne yaşamın diğer alanlarına aktarılır, ne de ona herhangi bir etki eder (Papior, 1984: 77 ve Surowska, 1984: 178). Ancak gerçekte onun böyle bir amacı da yoktur. Bunun en büyük belirtisi öğrenci yetiştirmek gibi bir kaygı taşımaması ve şu bakış açısidir: “İnsanlardan ne kadar uzaklaşırsa, gerçeğe o kadar yaklaşıp. Günlük yaşam yalanlarla dolu yüzeysel bir karmaşadır” (Canetti, 1990a: 14).

İmge tutkunu Canetti, bilim ile edebiyat arasındaki kesin ayrımı benimsemeye yatkın olmadığı için, Magris’in ifadesiyle ikisi arasındaki ayrımı “görmezden geldiği için” (Magris, 1975: 36) bilim adamı ile yazarlar arasındaki bir ayrımı da en azında sorumluluk açısından yadsır. Bunun en büyük kanıtı ise II. Dünya Savaşı başlamadan önce adı bilinmeyen bir şair tarafından yazılan ve Canetti’nin düşünce dünyasını özetleyen şu kışkırtıcı nottur: “Her şey bitti. Gerçek şair olsaydım, savaşı engelleyebilirdim” (Canetti, 1981: 281).

Canetti, Herman Broch’un doğum günü için yaptığı konuşmada yazarlara üç sorumluluk yükler: Adına kişisel boyut diyeceğimiz birincisi, onların “içinde yaşadıkları dönemin köpeği” olmalarıdır. İyi ya da kötü çevrelerinde gördükleri her şeye ilgi göstermeleri gerekir. Kendilerini yaşamın “yapay” ortamlarına hapsetmeden olup bitenleri takip etmeli, nedenleri ve sonuçları üzerinde kafa yormalıdırlar. Bütün insanlığı kapsayan ikinci boyut “evrensellik çabasıdır”. Yazar çağlar üstü, bütün toplumları kapsayan bir görevle yükümlüdür. Toplumsal boyut diyeceğimiz üçüncü özellik ise içinde yaşanılan topluma karşı mesafeli durabilmek, onu gerektiğinde acımasızca eleştirebilme cesaretini göstermektir. Yaşananlara karşı ayak direktmeli, başkalarını uyarmak için

nerede olursa olsun çocuklar gibi bağırmalı, görmezden gelmeye çalışılmamalıdır” (Canetti,1981: 12-13).

Bireysel, toplumsal ve evrensel bu üç sorumluluk, bilim adamlarının da yer aldığı her türden aydının “mutlak sorumluluğudur”. Peter açısından bakıldığında karşımıza çıkan, onun içinde yaşadığı çağının köpeği olmamasıdır. Bu, sorumluluktan kaçınma anlamına gelen bir davranış türüdür. Evi ve kişiliği gibi ilgisini de yalnızca bazı konularla sınırlar. İsterse tam karşısında dursa dahi kendini ilgilendirmeyen her şeyi görmezden gelir. Karşı karşıya olduğu hakikatin “yalan” söylediğini düşünür (Canetti, 1990a: 330).

Canetti'nin gerçek kardeşinin adını ve mesleğini taşıyan Georg ise değişime yatkın birisidir. Onun, Peter'in son günlerinin anlatıldığı 3. bölümde ortaya çıkması kardeşinin sonunu hem hızlandırır hem de bu sonla örtüşür. Diğer kahramanlar arasında en “normal” olanıdır. Meili, “o, ortaya çıkınca artık gülünecek bir durum kalmadı” diye düşünür (Meili, 1985:170). Krumme'ye göre Georg “klasik uyumun, mükemmelliğin ve güzelliğin prototipidir”(Krumme. 1983:73), Meili ise onu “değişim, odaklanma, umut ve pervasızlıkla” (Meili, 1985:170) niteler. Canetti'nin kendisi de Peter'in aksine Georg'un “değişim” ile simgelenebileceğini düşünür (Durzak, 1976: 98).

Georg'un yaşamı iki döneme ayrılır. İlk dönemde kadın hastalıkları hekimi, ikinci dönemde psikiyatrist olarak gözüktür. Hastalar arasında “isim” yapmış olan Georg mesleki başarıdan çok, iletişime hatta dış görünümüne önem verir. Kendisine “hizmet etmeye hazır sayısız kadın tarafından çevrelenmiş, nazik, zengin, iyi eğitilmiş olarak, Buda olmadan önceki Prens Gotama gibi yaşamıştır” (Canetti,1990a: 428). Hastane koridorlarında karşılaştığı hastalar ona elleriyle olmasa bile sözleriyle dokunmaya çalışır. Meslek açısından etik değerlere önem vermeyen, sansasyonlarla yaşayan birisidir.

Asıl önemli olan ise Georg'un ikinci dönemidir. Geçiş olası kılan, hem çalıştığı hastanenin sorumlusunun eşiyle kurduğu yakın ilişki, hem de zengin bir bankerin kardeşi goril insanla karşılaşmasıdır. Mesleğinde geleneksel düşüncelere sahip sorumlu hekimin kendi eşi tarafından bilerek zehirlenmesi, Georg'a iyi bir “gelecek” sağlar. Georg kısa zamanda bu zavallının yerine geçerek söz konusu kadınla evlenir. Bilim adamı Georg kendisini psikiyatri alanında sayılı isimler arasında görür (Canetti, 1990a: 454), tıpkı kardeşi Peter gibi.

Geleneksel yöntemle göre psikiyatri, tıp alanına girer, doktorlar kendilerini delilerden sorumlu idari memurlar görür (Canetti, 1990a: 440). Hastaneler, hastaların tutulduğu hapishaneler gibi algılanır. Hastalara insan gibi davranılmaz, onların bilim için gerekli “malzeme” olduğu sanılır. Bilim bunların üzerinde yükselecektir (Canetti, 1990a: 429).

Georg’un yöntemi farklıdır. Öncelikle hastayla arasındaki mesafeyi kaldırıp onlar gibi yaşayarak, hastaların dünyasına girmeye çalışır. Hastaları sağlıklı bir insan olarak kendisine ait kavramlarla yargılamak ve bu kavramlara göre ölçmek yerine, onların içindeki dünyayı anlamaya çalışır. Kardeşi nasıl örselenmiş metinleri okumaya çalışıyorsa, o da örselenmiş dünyaları anlamaya çalışır.

Yargılamadan anlamaya çalışmak, hastaların dünyalarının bireyselliklerini tanımak ve elde ettiği düşüncelerden bir sistem kurmaya çalışmamak Georg’un temel kavramlarıdır. Hastayı bir takım kavramlara sığdırmak ve bunlara boğdurmak yerine onların dünyasını kavramak ister. Georg hastaları tedavi etmeyi amaçlamaz. Hastalara bir şeyler vermekten çok onlardan almayı arzular (Canetti, 1990a: 431).

Başlangıçtaki bu görüşlerine rağmen, o, kendisine gelen hastaları taburcu etmez, onların topluma geri dönmelerine engel olur. Kendisine ait bir ahali saydığı bu tutsak insanları, eski yönetim döneminde olduğu gibi tutuklular olarak görür. Tutuklular Georg’un dış dünyaya karşı oluşturduğu duvarlardır. Georg duvarların içinde mutlak egemendir. Bu noktada ister istemez Peter’i anımsatır. Peter, dış dünyaya kapattığı dünyasında mahkumlarının yani kitaplarının tek efendisidir. Egemenlik alanına kimsenin müdahalesine izin vermez, tıpkı kardeşi gibi .

Georg aslında “kitle” ve onun sahip olduğu “gücü” keşfederek, bunun albenisine kapılmıştır. Bilincinde olduğu bu fırsatı kendi bireysel çıkarları için kullanmayı tasarlar. Oluşturduğu “kapalı kitle”nin üyelerini daha da artırmayı kafasından geçirir: “Başka ülkelerden yapılacak hac ziyaretleri mutluluğumu daha da artıracak. Otuz yıl içinde bir Dünya Cumhuriyeti beklenebilir. Beni de delilerden sorumlu Halk Komiserliğine tayin ederler. İşe yaramaz ruhların oluşturduğu milyonluk ordunun sorumluluğu”. Kitleye ait olmayan “iyileşmiş” deliler ise “küfür ve hakaretle“ oradan çabucak kovulacaktır (Canetti,1990a: 449). Başlangıçta hastalara anlayış göstermeye ve dünyalarına inmeye çalışan Georg sonradan güç sahibi, acımasız mutlak bir egemene dönüşür.

Canetti'nin düşüncesini anlayabilmek için öncelikle onun insana bakış açısını iyi anlamak gerekir, çünkü insan "dünyanın merkezidir" (Canetti, 1981: 58). Bu odaklanma, insanın bencilliğini körüklemek amaçlı değil, daha doğal daha güzel bir dünyada yaşamaya hizmet içindir. Toplumla ilişkisi içinde insan görmezden gelinecek ve onun için feda edilecek bir varlık değildir. Kitle örneğinde olduğu gibi insanüstü soyut büyüklüklerin ezici nitelikleri bulunur. O da, insanı yaşamın renkleri ve farklılıklarıyla karşılaşmaktan alı koyar.

İnsana odaklanma diğer insanlarla ve insanın iç dünyasında sahip olduğu farklılıkların keşfedilmesi olanağını vermelidir. İnsan hala keşfedilmemiş yeteneklere sahiptir. Bunun ortaya çıkması için fırsat tanınmalıdır. Yoksa ona basit bir araç gözüyle bakılmamalıdır. Bu yüzden Canetti'nin düşünceden beklentisi "kanatlar" yerine "solungaçlara" sahip olmasıdır (Canetti, 1992: 18). Metal, düşünce ve imgeye hiçbir şey çağırıştırılmaz, daha doğrusu yabancıdır. Kendi içinde canlılığa sahip olan, gizemlilik içeren "solungaçlar" diğerinin aksine çevresiyle olabildiğince bütünleşmiş, onu bıçak gibi kesmeyen yönleri sahiptir. Zaman zaman sevimli, zarif bir kelebek edasına bürünür. "Kanatların" amaçlılığı yerine bir buluşma, tanışma çağrısı taşır.

İnsan düşüncesine bu nitelikleri öneren Canetti'nin bilim ve bilim adamına bakış açısı da bu konumdan belirlenir. Çünkü "şiiirsel olan" başka ifadeyle "şaire" yakışan budur.

Canetti'nin "hümanizmin mirasçısı gördüğü" bilimin (Szell, 1989: 30/31) kendi kendisini amaç haline getirmesi, insanlığı tehlikelere sürüklemektedir. Hatta daha da ilerilere giderek bilimin bir "güç haline geldiği" (Szell, 1989: 29) varsayımını ileri sürer. Ancak bilim, gücün artırılmasına değil sorumluluk duygusunun artmasına yol açmalıdır: "İnsan ne kadar öğrenirse, sorumluluk duygusu da o kadar artar (Szell, 1989: 244). Sorumluluk yalnızca toplumsal amaçları gütmeyiz, diğer insanları, canlıları ve doğayı da kapsamalıdır.

Duyduğu sorumlulukla deneyim dolu imgelere baş vurarak gerçekliği anlatmaya uğraşan Canetti, bilimden güce hizmet eden bir araç olmamasını; bilim adamından yaşananlara zavallı kalmamasını bekler. Peter ve Georg'un çıkmazları, "Körleşme"nin yayınlanmasından günümüze kadar uzanan süreçte insanlığın yaşadığı acıları olumlamaktan başka bir anlama gelmez.

KAYNAKÇA

- Canetti, Elias** (1981): Das Gewissen der Worte. Essays, Frankfurt/M.: Fischer
- Canetti, Elias** (1989): Die Provinz des Menschen, Aufzeichnungen, Frankfurt/M.: Fischer
- Canetti, Elias** (1990): Die Blendung, Frankfurt/M.: Fischer
- Canetti, Elias** (1990): Die gerettete Zunge. Geschichte einer Jugend, Frankfurt/M.: Fischer
- Canetti, Elias** (1990): Die Fackel im Ohr. Lebensgeschichte 1921-1931, Frankfurt/M.: Fischer
- Canetti, Elias** (1990): Das Augenspiel. Lebensgeschichte 1931-1937, Frankfurt/M.: Fischer
- Canetti, Elias** (1990): Das Geheimherz der Uhr. Aufzeichnungen 1973 bis 1985, Frankfurt/M.: Fischer
- Canetti, Elias** (1992): Die Fliegenbein. Aufzeichnungen, Frankfurt/M.: Fischer
- Dissinger, Dieter** (1973): "Der Roman "Die Blendung", Text und Kritik, Heft 28, s. 30-38
- Doppler, Alfred** (1985): "Sprache: Kommunikation- oder Herrschaftsinstrument?", Hermann Möckert (redigiert): Literatur und Sprache im Österreich der Zwischenkriegszeit, Stuttgart: Bundesverlag, s.77-86
- Durzak, Manfred** (1976): Gespräche über den Roman, Frankfurt/M: Suhrkamp, s. 86-102
- Emmel, Hildegart** (1978): Geschichte des Romans, Bd. III., Frankfurt/M.: Francke, s. 86-96
- Goethe, J. Wolfgang** (1988): Faust, Stuttgart: Reclam,
- Hennighaus, Lothar** (1984): Tod und Verwandlung, Frankfurt/M.: Peter Lang,
- Krumme, Detlev** (1983): Lesemodelle, München Wien: Hanser
- Magris, Claudio** (1975): "Die rasenden Elektronen", Göpfert, Herbert G. (der.): Canetti lesen. Erfahrungen mit seinen Büchern, München Wien: Hanser, s. 35-46
- Magris, Claudio** (1979): "Ein Schriftsteller, der aus vielen Punkten besteht", Hüter der Verwandlung. Beiträge zum Werk von Elias Canetti, Poznan: Hanser, s. 260-276
- Meili, Barbara** (1985): Erinnerung und Vision, Bonn: Bouvier
- Papior, Jan** (1984): "Die Konstanz der "rasenden Elektronen", Kaszynski, S.T (der.): Elias Canettis Anthropologie und Poetik, Poznan: Hanser, s. 69-86
- Petersen, Jürgen** (1991) Der deutsche Roman der Moderne, Stuttgart: Metzler,
- Rainicki, Marcel R.** (1979) Entgegnung zur deutschen Literatur der siebziger Jahre, Stuttgart: Reclam
- Riedner, Nicola** (1994) Canetti's Fischerle, Würzburg: K&N
- Robert, Davit** (1975) Kopf und Welt. Elias Canettis Roman "Die Blendung", München Wien: Hanser,
- Sıraç, İnan** (1990) "20. Yüzyıl Alman Tiyatrosunda Bilim Adamının Sorumluluğu" İstanbul Üni. Sos. Bil. Ens. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- Sıraç, İnan** (1995) "Zur Verantwortlichkeit des Wissenschaftlers in unserer Zeit. Germanistentreffen. Deutschland Türkei 1994, s. 237-240
- Sontag, Susan** (1985) "Geist als Leidenschaft", Hüter der Verwandlung, München Wien: Hanser
- Surowska, Barbara** (1984) "der verblendete Intellektuelle" Kaszynski, S.T (der.): Elias Canettis Anthropologie und Poetik, München Wien: Hanser, s. 177-188

Szell, Zsuzsa (1979) *Ichverlust und Scheingemeinschaft*, Budapest: Akademie

Tepebaşı, Fatih (2003) *Elias Canetti: Das Gefühl absoluter Verantwortlichkeit*, Konya: Çizgi

Wellek Rene, Warren A. (1985) *Theorie der Literatur*, Frankfurt/M.: Athenäum